

Reformarea Sistemului de Pensii prin prisma Egalității de Gen

Notă Analitică

*Autori: Cristian Ciobanu, Cristina
Văileanu*

Această Notă Analitică este elaborată de Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD) și susținută de Fundația Est-europeană, din resursele acordate de Guvernul Suediei prin intermediul Agenției Suedeze pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (Sida) și de către Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei. Opiniile exprimate aparțin CPD și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Fundației Est-europene, Guvernului Suediei, Sida sau Ministerului Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA.

Cuprins

I. Introducere.....	p. 1
II. Sistemul de pensii în Moldova: cadrul legislativ.....	p. 2
III. Îmbătrânirea populației și ne-sustenabilitatea sistemului actual de pensii	p. 4
IV. Sărăcia printre vârstnici: fața feminină	p. 5
V. Aspectul de gen al sistemului de pensii	p. 7
VI. Vârsta de pensionare	p. 8
VII. Cum se ia în calcul perioada de concediu pentru îngrijirea copilului la stabilirea pensiei?	p. 10
VIII. Decalajul de gen în Moldova și în comparație cu țările Uniunii Europene.....	p. 11
IX. Introducerea Pilonului II de Pensii: efectele din perspectiva de gen.....	p. 13
X. Concluzii și Recomandări.....	p. 18

Introducere

Unul din obiectivele esențiale ale Strategiei naționale de dezvoltare a Republicii Moldova "Moldova 2020" este un "Sistem de pensii: echitabil și sustenabil"¹. În anul 2013, Ministerul Muncii Protecției Sociale și Familiei (MMPSF) a lansat o discuție publică cu privire la reformarea sistemului de pensii. Necesitatea respectivei reformări este dictată de situația demografică care se înrăutățește, de vulnerabilitatea vârstnicilor la sărăcie din cauza pensiei mici, de costurile crescânde ale sistemului de asigurări sociale și, nu în ultimul rând, de ne-sustenabilitatea acestui sistem pe termen lung. Chiar și înainte de lansarea dezbaterilor de către MMPSF, mai multe studii au abordat această temă și au oferit diverse propuneri de reformare a sistemului de pensii². Toate aceste analize jonglează cu un mix de potențiale reforme: mărirea vârstei de pensionare și eventuala echivalare a acestei vârste pentru bărbați și femei, majorarea contribuțiilor la Fondul de asigurări sociale, introducerea Pilonului II de pensii bazat pe acumulări individuale, abolirea schemelor de pensionare privilegiată, reformarea formulei de calcul a pensiei. Cu regret, nici unul din aceste studii nu abordează în profunzime dimensiunea de gen a pensiilor în Moldova, deși femeile constituie aproximativ 70% dintre pensionari³.

În această notă analitică, ne propunem să analizăm sistemul actual de pensii și propunerile de reformare prin prisma egalității de gen. De la început, vom prezenta pe scurt Cadrul Legislativ ce se referă la pensiile în Moldova; apoi, ne vom referi la tendințele demografice și ne-sustenabilitatea sistemului actual de pensii; după o analiză a sărăciei printre vârstnici și aspectului de gen al sistemului, vom compara situația din Moldova cu țările Uniunii Europene; și, într-un final, ne vom axa pe aspectul de gen al reformelor propuse la sistemul de pensii și vom schița aspectele de care trebuie să țină cont orice reformă a sistemului actual.

Premizele care vor fi analizate în detaliu în această notă sunt următoarele: 1. Sistemul actual de pensii este ne-sustenabil pe termen lung; 2. Majoritatea pensionarilor sunt femei; 3. Mărimea medie a pensiei este sub valoarea medie a minimului de existență, deci, vârstnicii sunt una din categoriile cele mai vulnerabile la sărăcie; 4. Există un decalaj între mărimea pensiilor la bărbați și femei, care s-a mărit în ultimii 10 ani; 5. Astfel, există un risc sporit de sărăcie la vârstă înaintată pentru femei. Luând în considerație acești factori, vom analiza măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru a stabili și diminua decalajul de gen în pensii.

Este important de menționat că această notă analitică se va axa, în primul rând, pe pensia pentru limită de vârstă și parțial pe pensia de urmaș, când aceasta se referă la văduva care încasează pensia soțului decedat. O analiză din perspectiva de gen a pensiilor de invaliditate este în afara scopului acestei note, dar, cu siguranță, merită atenție într-o altă lucrare.

¹ Strategia de Dezvoltare: "Moldova 2020";

http://particip.gov.md/public/files/strategia/Moldova_2020_proiect.pdf, p. 46.

² "Prețul Solidarității între Generații și Modelul Optim de Reformă a Sistemului de Pensionare", Adrian Lupușor, Expert-grup, 2012; "Propunere pentru Reformarea Sistemului de Pensii", Ulrike Bechmann și Adrian Lupușor, German Economic Team Moldova și Expert-grup, 2013; "Prioritățile de Reformare a Sistemului de Pensii din Republica Moldova", Grupul de Lucru Economie, Finanțe și Mediu Antreprenorial, Consiliul Național pentru Participare, 2013; "Spre un Sistem Sustenabil de Pensii în Republica Moldova", Viorica Antonov, Valeriu Frunzaru, Olga Poalelungi, Fundația Friedrich Ebert, 2013.

³ "Femei și Bărbați în Republica Moldova: Analiză în Aspect Teritorial", Biroul Național de Statistică, 2012, <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=263&id=2199>, p. 243.

Sistemul de Pensii în Moldova: Cadrul Legislativ

Sistemul de pensii din Republica Moldova este reglementat de câteva legi fundamentale:

- Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat nr. 156-XIV din 14.10.98 (în continuare, "Legea pensiilor,,");
- Legea privind sistemul public de asigurări sociale nr. 489-XIV din 08.07.99;
- Legile anuale privind bugetul asigurărilor sociale de stat.

Deși nu ne vom axa în amănunte pe fiecare dintre aceste legi, vom specifica articolele cele mai relevante pentru dimensiunea de gen a sistemului de pensii. În primul rând, trebuie menționat că "în Republica Moldova există un sistem de pensionare redistributiv, bazat pe principiul solidarității între generații, conform căruia contribuțiile colectate sunt utilizate imediat pentru plata pensiilor ("Pay-as-you-go")"⁴. La calcularea pensiei, acest sistem ține cont de următoarele elemente: stagiul de cotizare, venitul mediu lunar asigurat și vârsta de pensionare. În Moldova lipsesc Pilonii II sau III de pensii, care ar lega direct contribuțiile unei persoane pe parcursul vieții cu mărimea pensiei la vârsta de pensionare.

La moment, în Republica Moldova se înregistrează un decalaj de aproximativ 15% dintre pensia medie a bărbaților și cea a femeilor. Vom analiza în detaliu acest decalaj un pic mai jos. Inițial, ne vom referi la prevederile legislative care conduc la acest decalaj. Primul element de analiză este stagiul de cotizare.

Legea nr.156-XIV din 14 octombrie 1998 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr. 42-44, art.247)

Articolul 5. Stagiul de cotizare

(1) În sistemul public, stagiul de cotizare însumează toate perioadele contributive.

(2) Perioadele necontributive ale asiguratului asimilate stagiului de cotizare sunt:

a) perioada de îndeplinire a serviciului militar în termen sau cu termen redus;

b) perioada de îngrijire a unui copil până la vârsta de 3 ani de către unul din părinți sau de tutore în caz de deces al ambilor părinți;

Deci, perioada de îngrijire a copilului până la vârsta de 3 ani este luată în calcularea stagiului de cotizare. Reieșind din faptul că, în Moldova, majoritatea copleșitoare a persoanelor care beneficiază de concediu parțial plătit de îngrijire a copilului sunt mamele (circa 98%), această prevedere este relevantă, în primul rând, pentru femei. În același timp, concediul suplimentar neplătit pentru îngrijirea copilului în vârstă de la 3 la 6 ani, de care beneficiază în mare parte tot femeile, nu este inclus în stagiul de cotizare, conform alineatului (4), Articolului 126 din Codul Muncii. Stagiul de cotizare necesar obținerii dreptului la pensie pentru limita de vârstă este de 30 de ani pentru femei și 32 de ani pentru bărbați. Aceste stagii au fost majorate treptat odată cu adoptarea legii pensiilor.

Conform *Articolului 41* din Legea pensiilor nr. 156-XIV, vârsta de pensionare pentru femei este de 57 de ani și 62 de ani pentru bărbați; deci, diferența este de 5 ani. Aceste vârste, de asemenea, au fost majorate treptat de la adoptarea legii, dar rămân sub media țărilor Uniunii Europene. Aproape toate propunerile de reformare a sistemului de pensii includ majorarea, și, în unele cazuri, echivalarea vârstelor de pensioare. Vom analiza implicarea acestor propuneri din perspectiva de gen mai jos.

Pe lângă stagiul de cotizare și vârsta de pensionare, formula de calculare a pensiei mai ia în considerație venitul mediu lunar asigurat. Deși decalajul de gen în salarii s-a micșorat în ultimul timp (vedeți Figura

⁴ Lupușor, A., "Prețul solidarității între generații și modelul optim de reformă a sistemului de pensionare", Centru Analitic Independent "Expert-Grup", 2012, p.5.

#1), el rămâne semnificativ și cu siguranță va alimenta decalajul de gen în pensii pe viitor. Mai mult ca atât, conform Legii pensiilor, în perioada de îngrijire a copilului până la vârsta de 3 ani, "la determinarea bazei de calcul a pensiei, se ia în considerare *salariul minim pe țară* la data calculării pensiei". Deci, persoanele care aleg să beneficieze de concediu plătit pentru îngrijirea copilului, marea majoritate fiind femei, sunt penalizate când se iau în calcul acei trei ani la fixarea pensiei.

Legea nr.156-XIV din 14 octombrie 1998 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr. 42-44, art.247)

Articolul 8. Baza de calcul a pensiei

(1) Baza de calcul a pensiei o constituie venitul mediu lunar asigurat din toată perioada de activitate.

(2) Venitul mediu lunar asigurat se determină din suma contribuțiilor plătite în perioada de cotizare, cotele de contribuții stabilite și numărul total de luni de cotizare. Formula de calcul a venitului mediu lunar asigurat este redată în anexa nr.1, parte integrantă a prezentei legi.

(3) Pentru perioada specificată la art. 5 alin. (2) lit. b) [perioada de îngrijire a unui copil până la vârsta de 3 ani], la determinarea bazei de calcul al pensiei, se ia în considerare *salariul minim pe țară* la data calculării pensiei.

Articolul 13. Indexarea pensiei

(1) Pensiile se indexează anual, la 1 aprilie. Coeficientul de indexare constituie media dintre creșterea anuală a indicelui prețurilor de consum și creșterea anuală a salariului mediu pe țară pentru anul precedent, determinate în modul stabilit de Guvern, indexării fiind supusă numai partea de pensii achitată din mijloacele bugetului asigurărilor sociale de stat.

Indexarea pensiei ia în calcul creșterea anuală a prețurilor și creșterea anuală a salariului mediu pe țară, deci nu discriminează pensionarii în funcție de sex. De menționat, însă, că "aplicarea coeficientului de indexare mărește decalajul dintre salarii și pensii"⁵ pentru toți pensionarii.

Ultimul aspect legal, la care ne vom referi, este pensia de urmaș și modalitatea de calculare a acesteia. Analiza dimensiunii de gen a pensiei de urmaș este importantă, deoarece speranța de viață a femeilor este considerabil mai mare decât cea a bărbaților: în 2012, femeile au trăit cu aproximativ 8 ani mai mult decât bărbații (vedeți figura #7).

Legea nr.156-XIV din 14 octombrie 1998 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr. 42-44, art.247)

Articolul 25. Persoanele care au dreptul la pensie de urmaș

(1) Se stabilește pensie de urmaș:

b) soțului supraviețuitor dacă, la momentul decesului susținătorului sau pe parcursul a 5 ani după deces, a împlinit vârsta de pensionare prevăzută la art.41 alin.(1) ..., a avut cel puțin 15 ani de căsătorie cu persoana decedată și nu s-a recăsătorit.

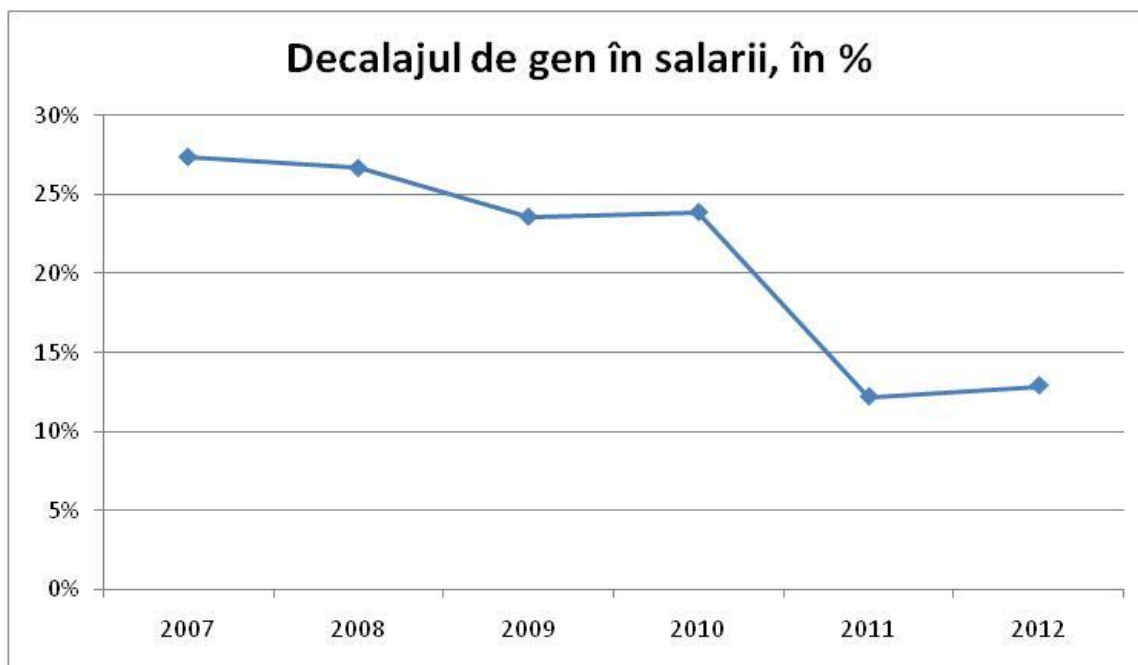
Articolul 26. Calcularea pensiei de urmaș

(1) Pensia de urmaș, în cazul în care susținătorul era beneficiar de pensie pentru limită de vârstă ..., se stabilește procentual din pensia aflată în plată, iar în cazul în care susținătorul nu era beneficiar de pensie Quantumul pensiei de urmaș se calculează, în funcție de numărul urmașilor, astfel:

- a) pentru un singur urmaș - 50%;
- b) pentru doi urmași - 75%;
- c) pentru trei și mai mulți urmași - 100%.

⁵ "Prioritățile de Reformare a Sistemului de Pensii din Republica Moldova", Grupul de Lucru Economie, Finanțe și Mediu Antreprenorial, Consiliul Național pentru Participare, 2013, p. 2.

persoanei decedate. Deși această prevedere atenuează un pic situația financiară a văduvelor, femeile vârstnice rămân una din categoriile cele mai vulnerabile la sărăcie.

Figură 1: Decalajul de gen în salariu mediu; diferența în procente dintre salariul mediu la bărbați și femei.

Sursa: Statistica BNS gender, <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=264&>

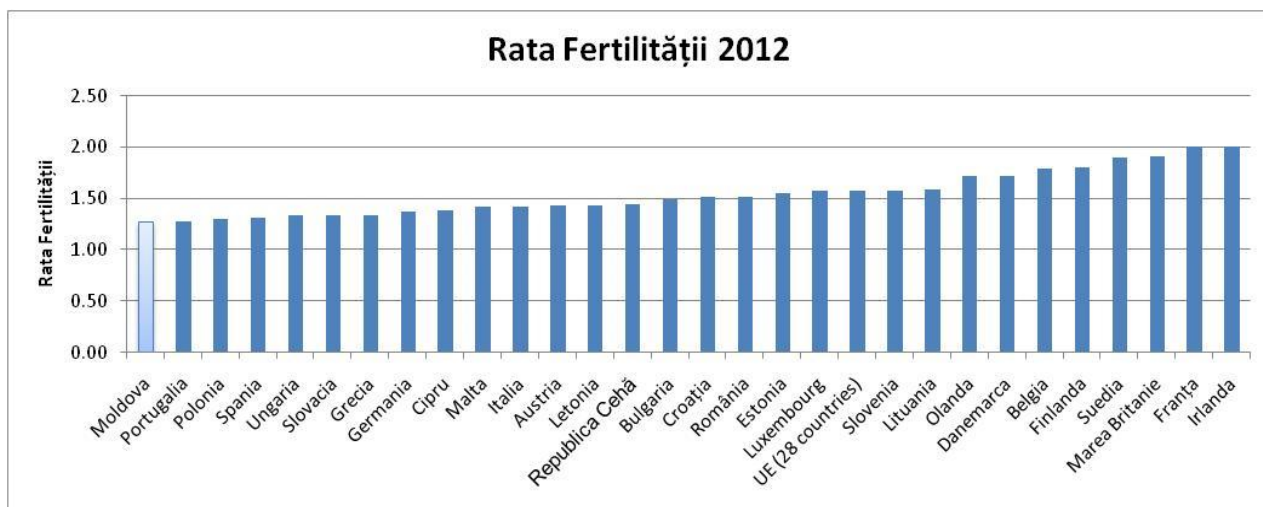
Îmbătrânirea populației și ne-sustenabilitatea sistemului actual de pensii

Studiile menționate mai sus, precum și alte prognoze demografice bat alarma în ceea ce privește îmbătrânirea populației din Moldova, rata mică a fertilității (vedeți Figura #2), scăderea dramatică a numărului populației, precum și consecințele acestor fenomene asupra sustenabilității sistemului de pensii. Sistemul actual redistributiv de pensii ("Pay-as-you-go") este eficient doar în cazul, când "rata fertilității depășește nivelul de înlocuire a populației și ponderea persoanelor cu vârstă de pensionare este cât mai mic"⁶. Afirmatia că situația demografică la moment nu este favorabilă pentru menținerea sistemului actual de pensii este mai mult decât adevărată. În primul rând, rata fertilității în Moldova (1.278 în 2012) este cea mai mică dintre toate țările Uniunii Europene și este cu mult mai joasă decât rata necesară de înlocuire a populației, aproximativ 2.1 copii născuți per cuplu. Mai mult ca atât, ponderea populației tinere s-a micșorat pe parcursul ultimilor 10 ani, iar cea a vârstnicilor a crescut considerabil. "În perioada 2000-2012, raportul dintre persoanele cu vârstă aptă de muncă și cele care au depășit vârsta de 60 de ani a diminuat de la 13.6 în 2000 tocmai până la 4.6 în 2012, relevând, în așa mod, creșterea presiunilor demografice asupra fondului public de pensii"⁷. Mai mult ca atât, rata de ocupare a populației de asemenea s-a micșorat în ultimii zece ani: de la 54.8% la 39.4% în perioada 2000-2011⁸.

⁶ "Prețul Solidarității între Generații și Modelul Optim de Reformă a Sistemului de Pensionare", Adrian Lupușor, Expert-grup, 2012., p. 7.

⁷ Ibid., p.8.

⁸ Ibid., p.8.

Figură 2: Rata fertilității în UE și Moldova

Sursa: EUROSTAT, Comisia Europeană, Statistica Fertilității în țările Europene

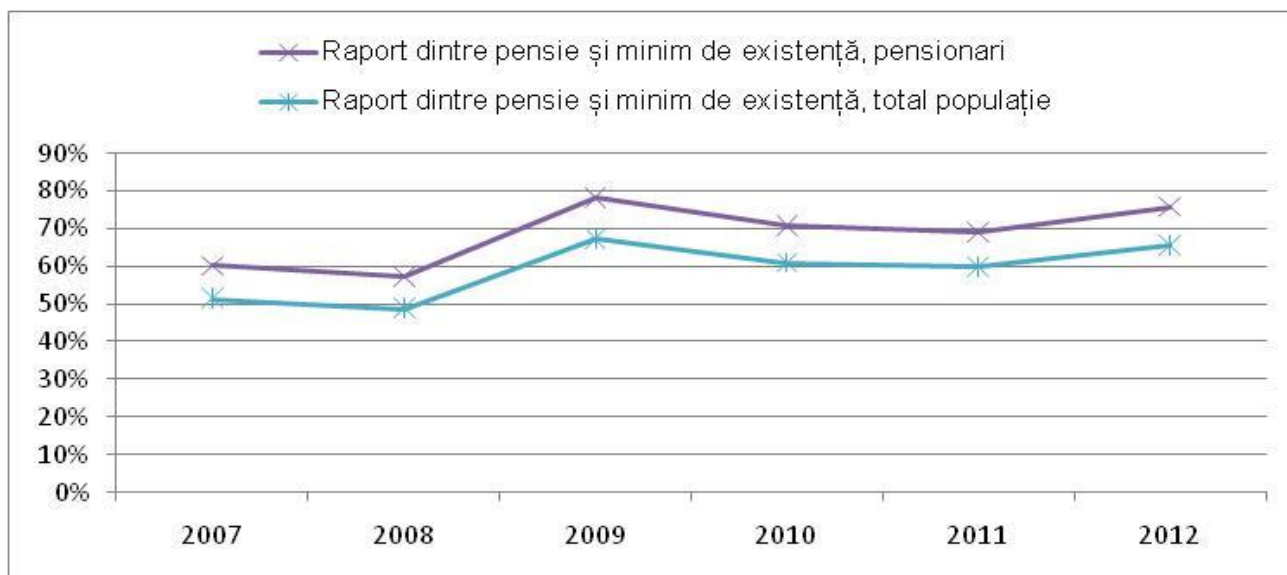
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Fertility_statistics#Main_statistical_findings

Toate aceste elemente dictează ne-sustenabilitatea sistemului actual de pensii și necesitatea reformării lui. În același timp, reformele propuse trebuie analizate atent pentru a evita mărirea decalajului de gen în pensii (vedeți Figura #8) care conduce la sporirea sărăciei printre femeile vârstnice.

Sărăcia printre vârstnici: fața feminină

Insuficiența pensiei pentru acoperirea cheltuielilor minime necesare este un fapt bine știut în Moldova. În anul 2012, cuantumul pensiei medii a fost de 987.02 lei, în timp ce minimul de existență pentru pensionari a constituit 1,302.80 lei, iar pentru populația totală 1,507.50 lei. Astfel, raportul dintre pensia medie și minimul de existență pentru pensionari a fost de 75.76% și de 65.47%, comparativ cu minimul de existență pentru populația totală. Deși decalajul respectiv s-a îmbunătățit comparativ cu anul 2007, când era de 60% și, respectiv, 51.47%, constatăm că pensionarii în mediu primesc mai puțini bani decât au nevoie pentru un trai decent. Figura 3 demonstrează evoluția raportului dintre pensia medie și minimul de existență.

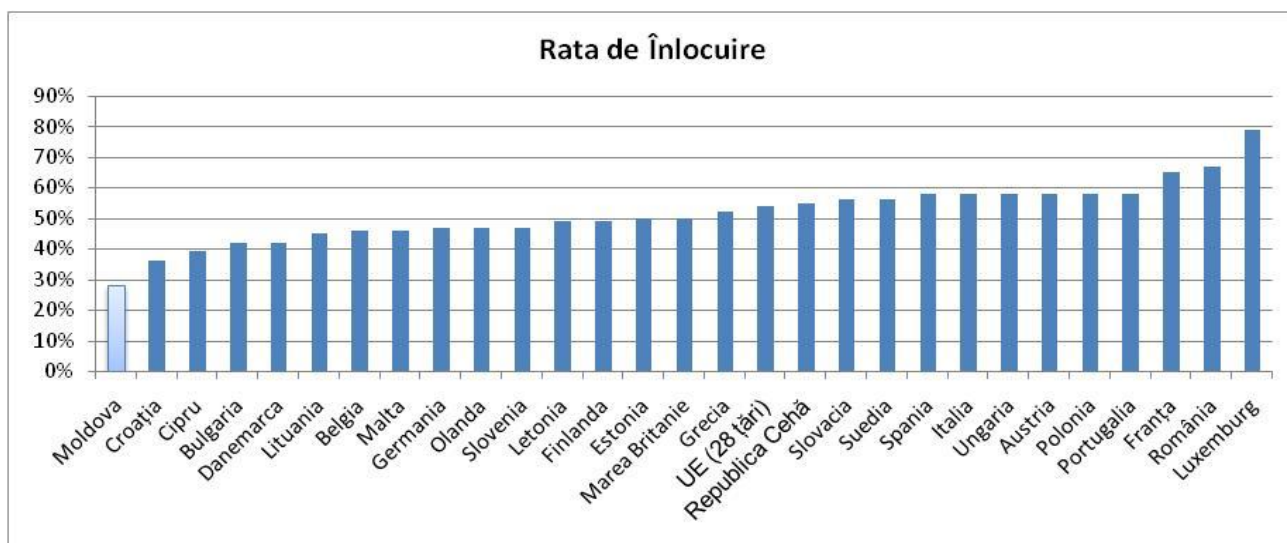
Cum se plasează Moldova comparativ cu țările Uniunii Europene referitor la suficiența pensiei pentru un trai decent? Datele din 2012 arată că Moldova are cea mai mică rată de înlocuire a salariului mediu dintre toate țările Uniunii Europene. Astfel, pensionarii în mediu primesc doar 28% din salariul mediu pe țară. Această rată este mult sub media UE de 54%. Deci, majoritatea pensionarilor în Moldova nu primesc destui bani din sistemul public de pensii ca să le asigure un trai decent. Mulți pensionari își suplimentează veniturile din remitențele trimise de copii, din comerț cu amănuntul sau alte activități. Vârstnicii care nu au alte surse de venituri sunt puși în cea mai grea situație. Această stare a lucrurilor necesită urgentarea reformei sistemului de pensii.

Figură 3: Raportul dintre pensia medie și minimul de existență pentru pensionari și populația totală

Sursa: Raportul Social Anual 2012, MMPF, http://www.mmpsf.gov.md/file/2014/RAPOARTE/MMPF_RS_2012.pdf

Mai mult ca atât, sărăcia în Moldova are față feminină. Aproximativ 70% (figura #5) dintre pensionari sunt persoane feminine. Deci, mai multe femei în vârstă, în termeni absoluți, suferă de sărăcie decât bărbați. Asta se datorează și faptului că femeile în Moldova au o speranță de viață cu aproximativ 8 ani mai mare decât bărbații⁹. Nu este scopul acestei note analitice să studieze motivele pentru care femeile trăiesc mai mult decât bărbații în Republica Moldova, dar este o realitate pe care Guvernul trebuie să o ia în considerație atunci, când elaborează politici sociale, inclusiv reforma sistemului de pensii.

Figură 4: Rata de înlocuire (pensie-salariu), Moldova în comparație cu țările vecine și media Europeană

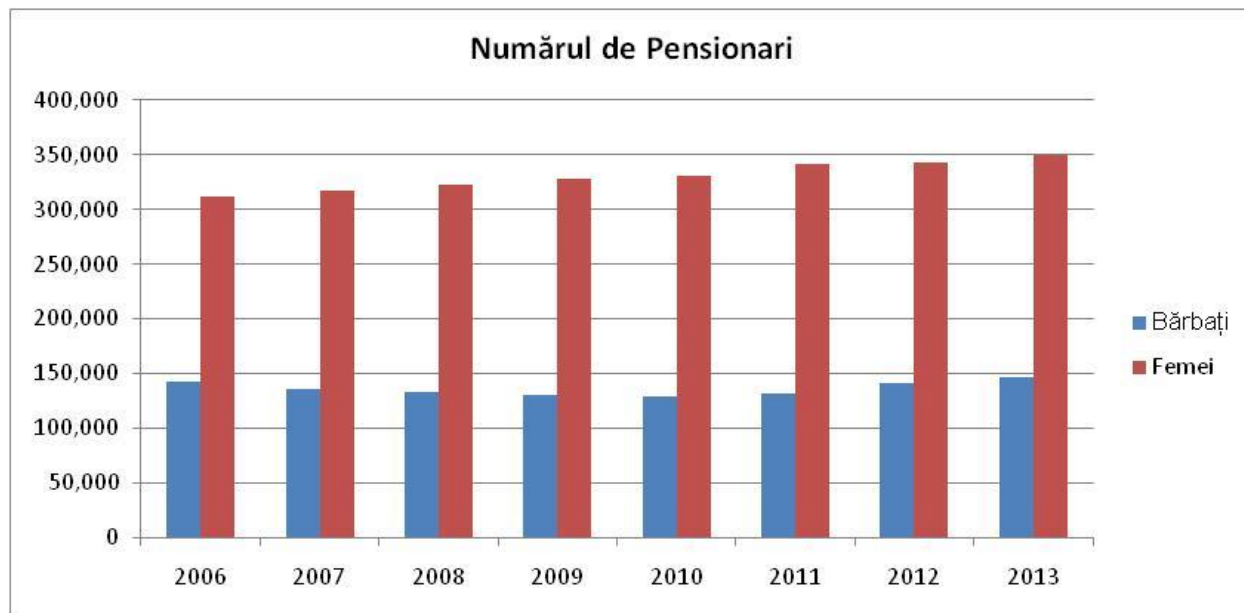
Sursa: EUROSTAT, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=TESPN070

Un alt motiv care provoacă sărăcia mai pronunțată în rândul femeilor în etate este traiectoria fiecărui sex la atingerea vârstei de pensionare. Aproximativ 22% dintre bărbații care ating vârsta de pensionare

⁹ Conform Biroului Național de Statistică, în 2012, speranța de viață a femeilor era de 74.7 ani, iar a bărbaților de 66.7 ani; <http://statbank.statistica.md/>

aleg să rămână la locul de muncă, pe când doar 12% dintre femei fac aceeași "alegere"¹⁰. Am pus cuvântul "alegere" în ghilimele, deoarece rareori când pensionarea este, cu adevărat, o opțiune pentru femei: datoriile familiale (ajutorul acordat copiilor, îngrijirea nepoților sau a rudelor bolnave) sunt lăsate în mare parte pe umerii lor și, astfel, mai multe femei decât bărbați "aleg" să se pensioneze la atingerea vârstei respective, chiar dacă aceasta survine cu 5 ani mai devreme decât la bărbați (57 vs. 62).

Astfel, toate aceste elemente – pensionarea mai timpurie, sărăcia și indicatorii demografici printre vârstnici – contribuie la faptul că sărăcia este un fenomen mai pronunțat în rândul femeilor decât al bărbaților. Orice inițiativă de reformare a sistemului de pensii trebuie să ia acest fapt în considerație.

Figură 5: Numărul de pensionari

Sursa: Biroul Național de Statistică, www.statistica.md

Aspectul de gen al sistemului de pensii

În acest capitol, vom analiza perspectiva de gen a sistemului actual de pensii din Moldova, abordând câteva aspecte esențiale: vârsta diferită de pensionare la bărbați și femei, calcularea cuantumului de pensie cu considerația concediului de îngrijire a copiilor și decalajul de gen în ceea ce privește pensia medie.

Pentru început, este important să examinăm cum se calculează pensia. În tabelul de mai jos prezentăm formula actuală de calculare a pensiei (adoptată în 1999). Este important de menționat că actuala formulă e valabilă pentru asigurații care, după 1 ianuarie 1999, au realizat un stagiul de cotizare de cel puțin 20 de ani. Elementele analizate din perspectiva prezentei formule sunt: vârsta de pensionare, calcularea venitului mediu lunar și calcularea stagiului de cotizare. Întrebarea, la care o să încercăm să răspundem, este dacă formula actuală de calculare a pensiei discriminează indirect femeile.

¹⁰ Conform datelor Biroului Național de Statistică, 22.25% bărbați care au atins vârsta de pensionare (62 ani) nu se regăsesc printre numărul de pensionari pentru limita de vârstă, ceea ce sugerează că aceste persoane rămân activi pe piața muncii; aceeași cifră este de 12.16% la femei.

Legea nr.156-XIV din 14 octombrie 1998 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr. 42-44, art.247)
Anexa 2

(1) Pensia integrală pentru limită de vîrstă se calculează după formula:

$$P = \{1.4\% * V_1 + 2\% * (V_t - V_1) + 2\% * (R - R_1)\} * S_a$$

În care:

P - cuantumul pensiei;

V_t - stagiul de cotizare realizat;

V_1 - stagiul de cotizare necesar la data obținerii dreptului la pensie;

R - vîrsta reală la pensionare;

R_1 - vîrsta de pensionare necesară la data obținerii dreptului la pensie;

S_a - venitul mediu lunar asigurat.

Anexa 1

Venitul mediu lunar asigurat se calculează după formula:

$$S_a = \frac{\sum_{i=1}^n \frac{con_i}{C_i}}{n}$$

în care:

S_a - venitul mediu lunar asigurat;

con_i - suma contribuțiilor individuale plătite pentru perioada i de cotizare;

C_i - cota de contribuție individuală stabilită în perioada i de cotizare;

n - numărul lunilor pentru care s-au plătit contribuțiile.

Vârsta de pensionare

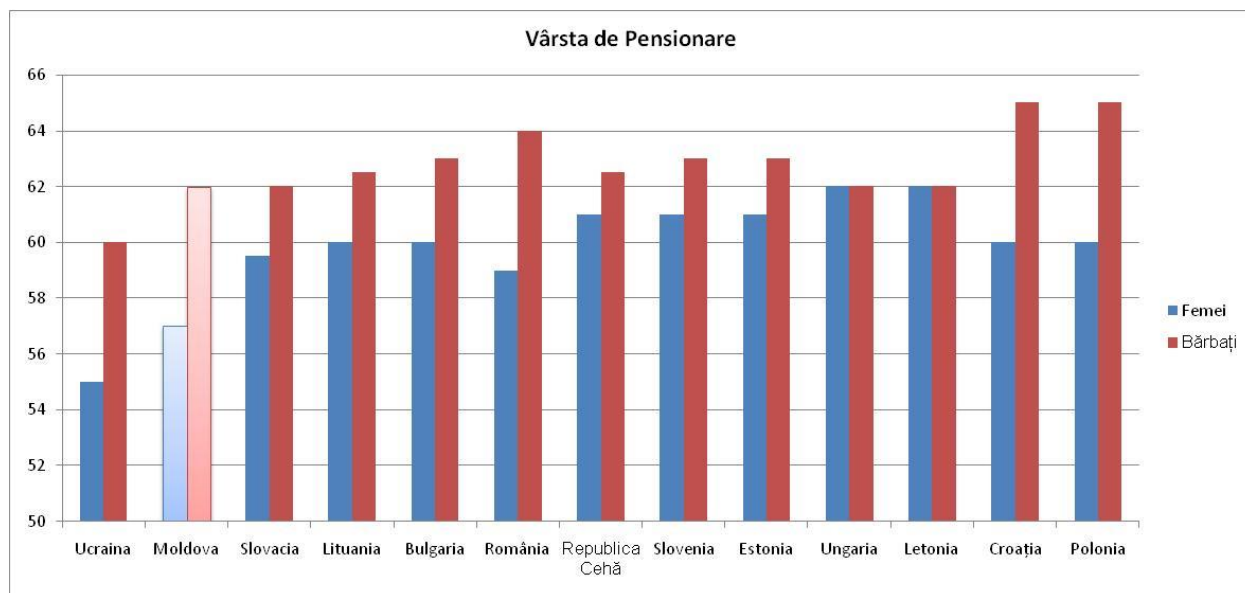
După cum am menționat deja, legislația în vigoare a Republicii Moldova prevede vârsta de pensionare pentru bărbați 62 de ani, iar pentru femei 57 de ani. Moldova are fixată una dintre cele mai mici vârste de pensionare din regiune (vedeți figura #6). Cu toate acestea, orice majorare a vârstei de pensionare trebuie să țină cont de faptul că și speranța de viață în Moldova, atât la bărbați cât și la femei, este una dintre cele mai joase din Europa (figura #7). Astfel, chiar dacă moldovenii ies la pensie mai devreme decât locuitorii din alte țări, numărul de ani pe care primii îi trăiesc în perioada de pensionare este mai mic decât cel al populațiilor europene. Oricum, **o majorare a vârstei de pensionare va fi necesară pentru asigurarea sustenabilității sistemului de pensii din Moldova.**

Totodată, **o reformă care urmează a fi promovată pe termen scurt, este echivalarea treptată a vârstei de pensionare.** La moment, Moldova face parte din țările Europene cu cel mai mare decalaj dintre vârsta de pensionare pentru bărbați și femei, 5 ani¹¹. Alte 16 țări ale Uniunii Europene au sau vor introduce în curând aceeași vîrstă de pensionare pentru bărbați și femei¹². Deci, se observă o tendință

¹¹ 4 țări ale UE au decalaj de 5 ani la moment: Grecia, Austria, Polonia și România. Comisia Europeană, "Raportul de Îmbătrânire 2012", http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2012/pdf/ee-2012-2_en.pdf.

¹² Aceste țări sunt: Belgia, Danemarca, Germania, Irlanda, Spania, Franța, Italia, Cipru, Letonia, Luxemburg, Ungaria, Olanda, Portugalia, Slovacia, Finlanda, Suedia și Marea Britanie.

clară spre egalarea vârstei de pensioare și Moldova ar trebui să urmeze principiul împărțit de majoritatea țărilor Uniunii Europene, nu numai pentru a se apropia de standardele Europene, ci și pentru a asigura sustenabilitatea sistemului de pensii.

Figură 6: Vârsta de pensionare

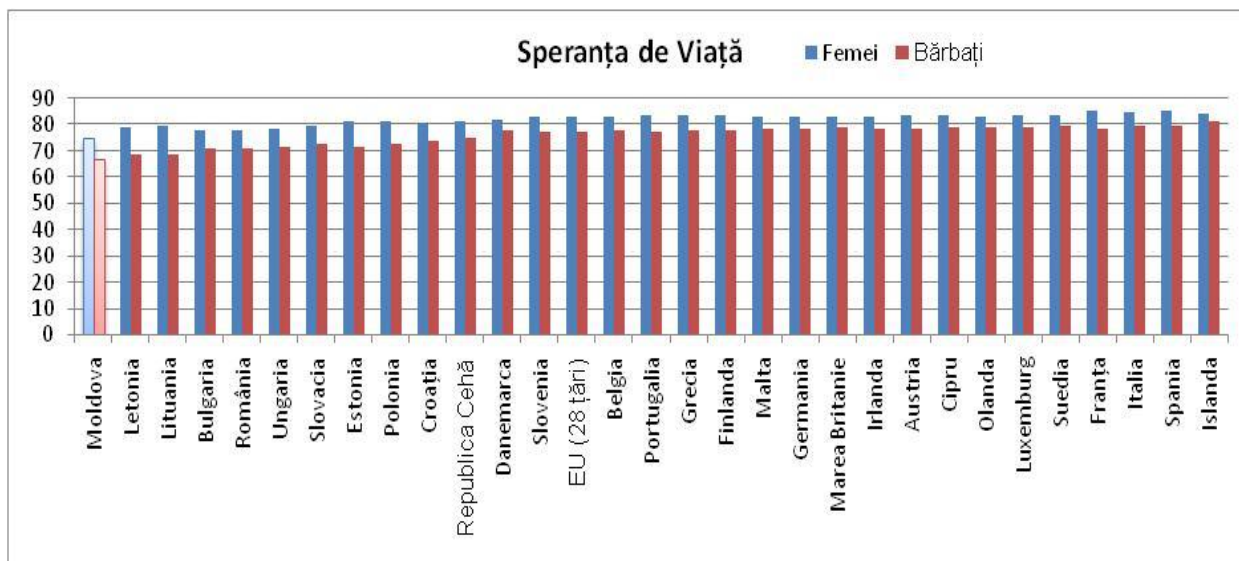
Sursa: Comisia Europeană, "Raportul de Îmbătrânire 2012",

http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2012/pdf/ee-2012-2_en.pdf

Un alt motiv pentru egalarea treptată a vârstei de pensioare este evoluția salariului pe parcursul carierei. Cu cât mai mult timp o persoană rămâne la un loc de muncă, cu atât el sau ea este remunerat/ă mai bine. Plus la asta, tot mai multe instituții publice, dar mai ales cele private, încep să aprecieze devotamentul unui angajat și vor fi interesate să mențină și să promoveze o persoană calificată, în special, într-o economie competitivă. Deci, o dată cu creșterea vechimii în muncă, crește și salariul angajatului și, la atingerea vârstei de pensionare, pensia va fi, respectiv, mai mare.

Mai mult ca atât, Moldova ar trebui să egaleze stagiul de cotizare necesar la data obținerii dreptului la pensie dintre bărbați și femei. La moment, stagiul obligatoriu este de 30 de ani pentru femei și 32 de ani pentru bărbați. Motivul inițial pentru acest decalaj a fost de a "recompensa" femeile pentru perioada concediului de maternitate și a concediului de îngrijire a copilului (vom aborda această temă mai jos). Cu toate acestea, formula actuală de calculare a pensiei penalizează femeile: dacă o femeie și un bărbat acumulează stagiul minim de cotizare pentru sexul lor, ies la pensie la vârsta minimă prevăzută pentru fiecare sex și au același venit mediu lunar, *femeile vor beneficia de o pensie mai mică decât bărbații*.

Deci, în ceea ce privește vârsta de pensionare și stagiul minim de cotizare, Republica Moldova ar trebui să egaleze treptat aceste praguri în vederea diminuării decalajului de gen în pensii și ajustării la standardele Uniunii Europene.

Figură 7: Speranța de viață

Sursa: EUROSTAT, Comisia Europeană,

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=TPS00025

Cum se ia în calcul perioada de concediu pentru îngrijirea copilului la stabilirea pensiei?

Această întrebare este foarte importantă din perspectivă de gen deoarece, conform Raportului Social Anual 2013, aproximativ 98% dintre beneficiarii de concediu plătit de îngrijire a copilului până la 3 ani au fost mamele și doar 1.4% tații¹³. Luând în considerație că perioada concediului plătit (3 ani) și apoi neplătit (încă 3 ani) de îngrijire a copilului este destul de lungă, este important de examinat în ce mod afectează ea cuantumul pensiei.

Conform paragrafului (3), Articolul 124 din Codul Muncii: "Concediul parțial plătit pentru îngrijirea copilului ... se include în vechimea în muncă, inclusiv în vechimea în muncă specială, și în stagiul de cotizare". Deci, acești ani se includ în cei 30 de ani obligatorii pentru femei de stagiul de cotizare minimal. Cu toate acestea, pentru această perioadă, "la determinarea bazei de calcul al pensiei, se ia în considerare salariul minim pe țară la data calculării pensiei"¹⁴. Altfel spus, la calcularea pensiei, anii aflați în concediu pentru îngrijirea copilului sunt luați în calcul, considerându-se că mama ar fi lucrat cu salariul minim pe țară. Conform datelor Biroului Național de Statistică, în august 2014 câștigul salarial mediu nominal brut a constituit 4,276.9 lei, iar salariul minimal pe țară a fost de 1,650 MDL¹⁵. Deci, majoritatea femeilor care nasc, câștigă mai mult decât salariul minim și această prevedere indirect discriminează femeile la atingerea vârstei de pensionare.

Această notă analitică pledează pentru reformarea modului de calculare a pensiei cu referire la perioada concediului de îngrijire a copilului. Propunem, ca drept bază de calcul, să fie luat venitul mediu lunar asigurat în ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii nașterii copilului. Într-un cuvânt, să fie aplicată aceeași bază de calcul ca și pentru indemnizația pentru creșterea copilului până la

¹³ Raport Social Anual 2013, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei,

<http://www.mmpsf.gov.md/md/rapoarte/>

¹⁴ Legea Nr. 156 din 14.10.1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat, <http://lex.justice.md/md/313291/>

¹⁵ Biroul Național de Statistică, Statistica Salarizării, <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=452&>

3 ani. Astfel, la calcularea pensiei, venitul mediu lunar pentru acei 3 ani (sau mai puțin) de îngrijire a copilului să fie socotit ca venitul mediu lunar asigurat în cele 12 luni înainte de naștere. Deși în acei 3 ani mama primește indemnizație, dar nu plătește contribuția la Sistemul de Asigurări Sociale, pentru calcularea pensiei se va considera că mama a plătit contribuția la sistem în valoarea contribuției din ultimele 12 luni înainte de naștere. Această reformă ar asigura ca mama (sau tatăl) să nu fie penalizat/ă pentru anii când și-a îngrijit copiii, atunci când iese la pensie.

Referitor la concediul suplimentar neplătit pentru îngrijirea copilului în vârstă de la 3 la 6 ani. Conform paragrafului (4) din Articolul 126 din Codul Muncii, "Perioada concediului suplimentar neplătit nu se include în vechimea în muncă ..., precum și în stagiul de cotizare potrivit legii." Deci, reiese, că 3 ani de concediu neplătit pentru îngrijirea copilului nu sunt incluși în stagiul de cotizare. CPD pledează pentru eliminarea prevederii cu privire la concediul suplimentar neplătit pentru îngrijirea copilului în vârstă de la 3 la 6 ani din legislație din cauza discriminării tacite a femeilor pe piața muncii și a costurilor excesive pentru angajatori ca efecte ale acestei clauze¹⁶. Recomandarea la acest capitol constă pur și simplu în excluderea acestei prevederi și, astfel, a consecințelor pentru sistemul de pensii.

Decalajul de gen în Moldova și în comparație cu țările Uniunii Europene

Deși pe parcursul ultimilor 9 ani, pensia în Republica Moldova a fost majorată atât pentru bărbați, cât și pentru femei (vedeți figura #8), aspectul îngrijorător este că și decalajul de gen a crescut în această perioadă. Pentru toate categoriile de pensionari, pensia medie la bărbați s-a mărit de la 397.8 lei în 2005 la 1,128.52 lei în 2013¹⁷. La femei aceste cifre constituie 374.22 lei în 2005 și 966.24 lei în 2013. După cum am menționat mai sus, chiar și aceste pensii majorate nu acoperă minimul de existență pentru pensionari, dar aici ne vom axa nemijlocit pe decalajul de gen. În 2005, diferența dintre pensia bărbaților și a femeilor constituia 5.9%, în 2013, această diferență era deja de 14.4%. Deci, decalajul s-a mărit de aproape 3 ori. Această tendință este cu adevărat alarmantă și poate semnaliza o acutizare a sărăciei în mediul femeilor pensionare în viitor.

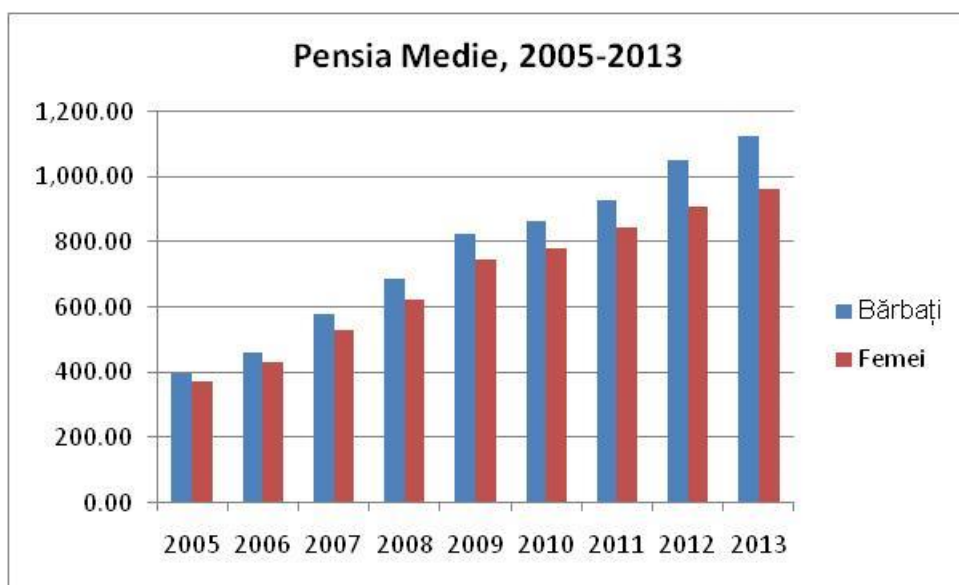
Dacă ne referim doar la pensionarii pentru limită de vârstă, situația este și mai gravă. În 2010, decalajul de gen în pensii la această categorie era de 15%, în comparație cu 9.5% pentru toate categoriile de pensionari, iar în 2013, aceste cifre constituiau 16.7% și 14.4%, respectiv. Deși decalajul de gen în pensii pentru limita de vârstă este mai mare decât cel pentru toate categoriile de pensionari, tendința de creștere a primului este mai mică. Faptul că decalajul de gen pentru toate categoriile este mai mic decât cel pentru limita de vârstă se explică, probabil, prin pensiile de urmaș: întrucât femeile au o speranță de viață mai mare decât a bărbaților, ele beneficiază de pensia de urmaș, în cele mai multe cazuri, și acest adaos la pensiile lor individuale balansează un pic pensiile femeilor cu cele ale bărbaților.

Cum putem explica faptul că decalajul de gen în pensii s-a mărit de aproape 3 ori din 2005? Cel mai probabil, acest decalaj crescător se datorează Reformei sistemului de pensii din 1998: Legea nr.156-XIV din 14 octombrie 1998, altfel cunoscută ca Legea Pensiilor, a schimbat modul de calculare a pensiei. "Formula veche sovietică prevedea ca nivelul de bază al pensiei de vârstă să fie de 55% din salariul

¹⁶ CPD, "Reformarea Concediului de Îngrijire a Copilului", notă analitică 2014.

¹⁷ Biroul Național de Statistică, Protecția Socială a Populației,
<http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=200&#idc=34&>

mediu, plus 1% din salariul pentru fiecare an de vechime în muncă”¹⁸. Deci, în formula veche, venitul real al persoanei avea o contribuție minimă la cuantumul pensiei. Reforma din 1998 a asigurat o ”interdependență sporită între salariu și contribuțiile de asigurări sociale, pe de o parte, și între salariu și mărimea pensiei, pe de altă parte.”¹⁹ Întrucât salariile femeilor au fost mai mici, chiar și în perioada sovietică, această reformă a condus la un decalaj de gen ascendent în pensii. Posibil, acest decalaj va crește în continuare pentru că vor ieși la pensie persoanele care au debutat pe piața muncii după căderea regimului sovietic, în perioada tranziției, când a început să crească diferența între salariile bărbaților și a femeilor.

Figură 8: Pensia medie 2005 – 2013, dezagregată pe gen, toate categoriile de pensionari

Sursa: Biroul Național de Statistică,

<http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/09%20PRO/09%20PRO.asp>

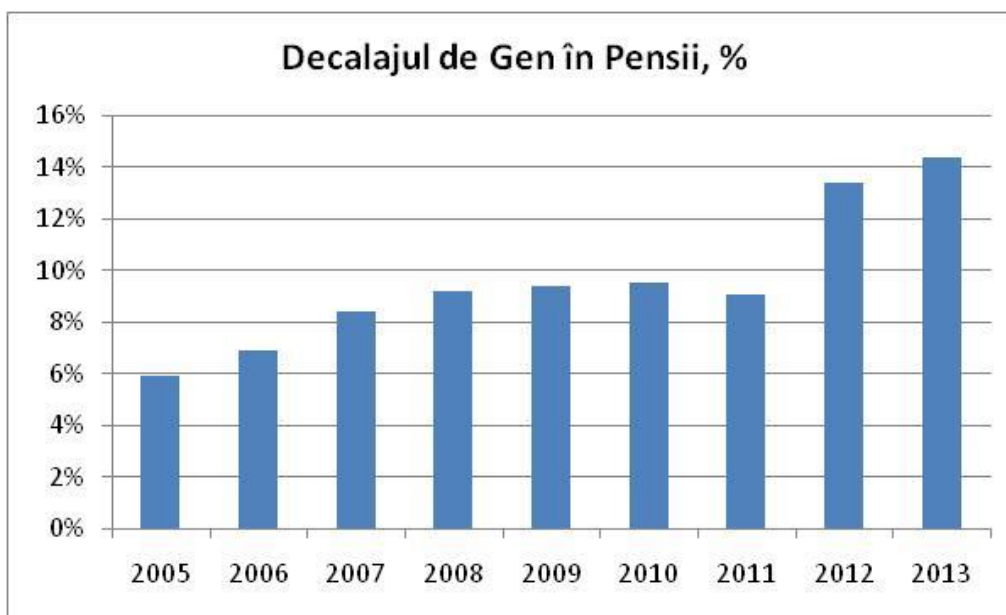
Indiscutabil, reforma pensiilor din 1998 a fost necesară pentru ajustarea la economia de piață și pentru a asigura sustenabilitatea sistemului de pensii. Nu putem, însă, să nu menționăm și efectele negative provocate, printre care decalajul de gen crescător în mărimea pensiilor.

Care este situația în Moldova la capitolul decalajului de gen, comparativ cu țările Uniunii Europene? În anul 2009²⁰ decalajul de gen în pensii pentru limita de vârstă în Moldova era de 15%, pe când media Europeană (EU-27) era de 39%. Deci, Moldova avea un decalaj relativ mic, similar cu țări precum Lituania, Ungaria, Cehia și Letonia. Această similaritate se explică probabil prin trecutul comun ”socialist” al acestor țări: formula de calculare a pensiei în sistemul socialist se axa mai mult pe solidaritate socială decât pe contribuții individuale la fondul de pensii. Cu toate acestea, am observat mai sus că decalajul de gen în Moldova s-a mărit considerabil în ultimii ani până la 16.7% în 2013, ca efect al reformelor sistemului de pensii. Nu este exclus, că și în fostele țări socialiste decalajul de gen s-a majorat în ultimii ani, ca efect al trecerii la un sistem nou de calculare a pensiei.

¹⁸ ”Spre un Sistem Sustenabil de Pensii în Republica Moldova”, Antonov, Frunzaru și Poalelungi, Fundația Friedrich Ebert (FES), 2012; <http://www.fes-moldova.org/media/publications/>, p. 41.

¹⁹ Ibid., p.44.

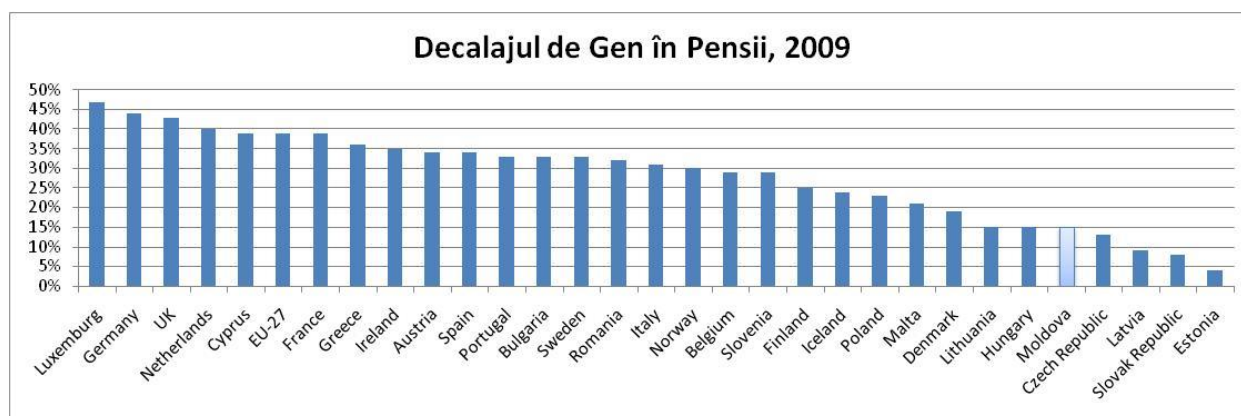
²⁰ 2009, anul pentru care avem cele mai extensive date pe decalajele de gen în pensii în țările Uniunii Europene; ”Decalajul de Gen în Pensii în UE”, Directoratul General pentru Justiție, Comisia Europeană. http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/130530_pensions_en.pdf

Figură 9: Decalajul de Gen în pensii, 2005 – 2013, toate categoriile de pensionari

Sursa: Biroul Național de Statistică, <http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/09%20PRO/09%20PRO.asp>

Decalajul relativ mic în comparație cu țările Uniunii Europene n-ar trebui să constituie un prilej de mândrie, deoarece, după cum am văzut mai sus, rata de înlocuire în Moldova este mult mai mică decât în majoritatea țărilor Europene. Deci, deși în Moldova, diferența dintre pensiile femeilor și a bărbaților este relativ mică, ambii sunt foarte săraci în comparație cu semenii lor din Uniunea Europeană.

Figură 10: Decalajul de gen în pensii pentru limita de vârstă

Sursa: "Decalajul de Gen în Pensii în UE", Directoratul General pentru Justiție, Comisia Europeană, http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/130530_pensions_en.pdf

Introducerea Pilonului II de pensii: efectele din perspectiva de gen

Notele analitice menționate mai sus susțin importanța introducerii Pilonului II pentru asigurarea sustenabilității sistemului de pensii în Republica Moldova. "Acesta presupune direcționarea unei părți din contribuțiile plătite în sistemul redistributiv (pilonul I) către un sistem bazat pe acumulare (pilonul II). Astfel, resursele respective nu sunt redirecționate pentru prestările în fondul asigurărilor sociale, ci sunt depozitate în conturile individuale ale contribuabililor, investite în instrumente financiare sigure și

rambursate la atingerea vârstei de pensionare.”²¹ Deci, Pilonul II ar stabili o relație mai strânsă între contribuțiile persoanei pe parcursul perioadei active și cuantumul pensiei la atingerea vârstei de pensionare.

Această corelare este binevenită atât din punct de vedere economic, cât și pentru asigurarea sustenabilității pe termen lung²² a sistemului de pensii. Totuși, există un pericol real ca introducerea Pilonului II ar putea agrava decalajul de gen în pensii în condițiile în care femeile au salarii cu 13% mai mici decât bărbații. Aceste concluzii se referă doar la sectorul ”formal”; putem presupune că decalajul de gen în salarii este și mai mare în companiile private, care plătesc salarii ”în plic”. La introducerea Pilonului II, angajații vor fi cointeresați să fie plătiți oficial și nu ”în plic”, astfel încât pensiile lor eventuale să reflecte corect contribuțiile pe parcursul anilor. Deci, introducerea Pilonului II va contribui la descoperirea decalajului real de gen în salarii prin micșorarea fenomenului ”salariului în plic”.

Țările Uniunii Europene, unde Pilonul II de pensii a avut posibilitatea să se ”maturizeze” (a trecut destul timp de la introducerea acestuia, astfel persoanele recent pensionate beneficiază de el), arată că ”pilonul II, luat de unul singur, produce decalaje de gen mult mai mari, reflectând câștigul pe contribuții.”²³ Decalajul de gen între pensii e mai mic acolo, unde acoperirea populației în pilonul II e mai redusă. Însă pe măsură ce apar noile generații de pensionari care intră sub incidența pilonului II, se așteaptă ca decalajul de gen să crească: ”în țările cu sisteme mature cu mai mulți Piloni, există decalaje de gen foarte semnificative în acoperirea populației cu Pilonul II. Acest fenomen se manifestă cel mai evident în cele mai vechi sisteme multi-Pilon (Elveția), dar și în Olanda, unde decalajul de gen ajunge la o treime.”²⁴ Ce înseamnă aceasta pentru un sistem care abia consideră introducerea Pilonului II?

Luând în considerație faptul că, cel mai probabil, Pilonul II de pensii va fi introdus ca urmare a eventualei reforme a sistemului de pensii, prezenta notă analitică pledează pentru vigilență maximă la promovarea acestei politici.

Studiile realizate la nivelul diferitelor state care și-au privatizat parțial sistemul de pensii arată că există diferențe care, în general, defavorizează persoanele de sex feminin:

- În general, femeile înregistrează rate mai mici de participare pe piața muncii, dând prioritate mai mult muncii domestice. Femeile lucrează în sistem de muncă salarizată, în medie, doar jumătate din anii pe care îi lucrează bărbații, aceasta datorându-se și întreruperilor legate de concediile de maternitate și de creștere și îngrijire a copiilor;
- Femeile au salarii mai mici, consecință a valorizării mai joase a muncii femeilor și apartenenței lor la domenii economice mai slab plătite. Până la vârsta adultă, femeile câștigă, în medie, două treimi din venitul bărbaților.

²¹ Lupușor, A., ”Prețul solidarității între generații și modelul optim de reformă a sistemului de pensionare”, Centru Analitic Independent ”Expert-Grup”, 2012, p.18.

²² Pe termen mediu și scurt reforma lasă o gaură considerabilă în bugetul de asigurări sociale, pentru care trebuie găsite soluții; ”Principala dificultate a reformei respective constă în deficitul de lichidități apărut odată cu sustragerea unei părți a resurselor de la sistemul solidar... deși introducerea pilonului 2, pe termen scurt și mediu, va duce la majorarea deficitului pilonului 1, pe termen lung presiunile asupra sistemului PAYG vor diminua substanțial”, Ibid., 19-20.

²³ ”Decalajul de Gen în Pensii în UE”, Directoratul General pentru Justiție, Comisia Europeană, http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/130530_pensions_en.pdf, p. 58

²⁴ Ibid., p. 59

- Dacă beneficiile de pensie depind de contribuții, iar contribuțiile depind de salarii, tipul de muncă și numărul de ani de muncă, așa cum se întâmplă în cazul pensiilor bazate pe acumulare individuală, femeile au pensii mai mici.
- Problemele demografice și reglementările referitoare la pensionarea anticipată care "favorizează" femeile amplifică diferențele:
 - Femeile trăiesc, în medie, cu 3-5 ani mai mult decât bărbații și sunt mai tinere decât soții/partenerii lor;
 - Femeilor li se permite, adesea, să se pensioneze cu 5 ani mai devreme decât bărbații. Este tentant, însă acest lucru înseamnă că ele acumulează mai puține rezerve pentru perioada de pensie;
 - Dacă adăugăm și faptul că trăiesc mai mult decât soții/partenerii lor, riscul de sărăcie este și mai mare, căci trăiesc o perioadă mai lungă de timp din rezerve mai mici.

De asemenea, rolul speranței de viață este important în stabilirea beneficiilor de pensie pentru femei și bărbați, într-un sistem de pensii private. Dacă sistemul aplica practicile asigurărilor private și va folosi tabele diferite pentru speranța de viață a femeilor și a bărbaților, atunci femeile pot ajunge să primească doar jumătate din cât primesc bărbații²⁵.

Există cel puțin patru aspecte importante în cadrul viitoarei reforme, care trebuie tratate cu cea mai mare atenție, deoarece pot genera diferențe de gen semnificative la nivelul viitorilor pensionari:

1. tendința de eliminare treptată a redistribuirii în sistemul de pensii. Acest lucru presupune trecerea către un sistem de pensii individualizat, în care fiecare lucrător/lucrătoare va primi o pensie direct corelată cu câștigurile și contribuția individuală pe perioada de cotizare;
2. vârsta de pensionare și măsura în care egalitatea de gen va fi atinsă sau nu în această privință;
3. contribuțiile la fondurile de pensii în perioada de creștere și îngrijire a copilului;
4. problema speranței de viață, mai exact a modului de calculare a pensiei private obligatorii, folosind fie speranța de viață medie a întregii populații, fie două tipuri de speranță de viață (una pentru femei și alta pentru bărbați).

1. *Eliminarea redistribuirii*

Odată cu trecerea la Pilonul II, pensiile tind să devină din ce în ce mai legate de câștigurile și contribuțiile/economiile fiecăruia/fiecăreia. În termeni formali, acest tip de modificare pare să nu aibă efecte diferite asupra femeilor și bărbaților. Pentru un bărbat și o femeie cu venituri egale și cu același număr de ani de contribuție, pensia obținută pare că va fi egală, neexistând o discriminare formală de gen. Dar, este la fel de adevărat că, în sistemele individualizate, cei care au venituri mai mici vor avea și pensii mai mici. Deoarece numărul femeilor este disproporționat de mare în această categorie, este evident că ele vor fi mai afectate de trecerea la aceste sisteme. Nu trebuie să se înțeleagă că doar femeile sunt singurul grup care va avea de pierdut în acest caz. Totuși, pierderile din sistem vor fi suportate în mai mare măsură de către ele, deoarece femeile au salarii mai mici, în general.

2. *Egalizarea vârstei de pensionare*

Deși eliminarea diferenței între vârstele de pensionare ale femeilor și bărbaților poate fi considerată de unele femei drept nedreaptă sau neplăcută, studiile realizate au demonstrat că această măsură se

²⁵ Conform simulărilor făcute pentru Polonia, în cadrul studiului "Dimensiunea de gen a reformei pensiilor în Europa Centrală și de Est: Cazurile Republicii Ceha, Poloniei și Ungariei", realizat de ILO-CEET, 2004.

justifică, fiind o modalitate de atingere a egalității de gen, în acest domeniu. Motivele sunt legate de interacțiunea dintre schimbările produse de reformă, de orientarea către individualism, cât și de vârsta de pensionare.

În țările care au optat pentru privatizarea sistemului de pensii, valoarea reală a “avantajului” unei vârste de pensionare mai mici pentru femei este indirect erodată. Femeile vor primi pensii mai mici, pentru că vor contribui cu doi ani sau cu cinci ani mai puțin la fondul de pensii. O analiză realizată în Polonia pentru anul 2050²⁶ pe sistemul de pensii private arată că, dacă se menține pensionarea femeilor cu 5 ani înaintea bărbaților, pensia medie a femeilor va fi de doar 57% din pensia medie a bărbaților. Dacă, însă, persoanele se vor pensiona la aceeași vârstă, pensia medie a femeilor va fi de 73% din cea a bărbaților. Pentru România, estimările făcute în legătură cu impactul de gen al reformei pensiilor indică faptul că numărul mai mic de ani de muncă, câștigurile mai mici și speranța de viață mai mare pot conduce la o reducere a pensiei medii a femeilor cu aproximativ 34%, în comparație cu cea din sistemul public, dacă situația rămâne neschimbată.²⁷ Putem conchide că în cazul trecerii la Pilonul II de pensii, singura modalitate de protecție a femeilor împotriva sărăciei la bătrânețe este de egalizare a vârstei lor de pensionare cu cea a bărbaților. Cu toate că nu este cea mai plăcută dintre opțiuni, studiile Biroului Internațional al Muncii și Comisiei Europene arată că menținerea diferenței de vârstă la pensionare nu conduce decât la dezavantaje pentru femei.

3. Contribuțiile la fondul de pensii în perioadele de creștere și de îngrijire a copiilor

În sistemele de pensii publice, statul plătește contribuțiile la fondul de pensii pentru perioadele de creștere și îngrijire a copilului din contribuțiile celorlalți cetățeni, chiar dacă acest lucru se produce în quantum variabil. Prin urmare, în respectivul sistem, femeile nu sunt totalmente penalizate la pensie dacă nu lucrează un an, doi sau chiar mai mulți ani, îngrijind de copii. Odată cu privatizarea parțială a sistemului de pensii, marea majoritate a statelor din Europa Centrală și de Est au schimbat modul de compensare a acestor perioade de inactivitate, pe motivul creșterii transparenței în finanțare. În acest context, fie statul, fie individul trebuie să cotizeze la fondul de pensie pe perioada de creștere și îngrijire a copiilor, pentru acoperirea acestei perioade. În mare parte dintre cazuri, persoanele care își întrerup activitatea ca să aibă grijă de copii, femei sau bărbați, vor primi o pensie mai mică. De exemplu, în Ungaria²⁸, în cadrul pilonului II – sistem privat obligatoriu, baza de contribuție la sistemul de pensii este indemnizația de creștere a copilului, care este mult mai mică decât salariul mediu. Femeile, în acest moment, trebuie să-și plătească singure contribuțiile din această indemnizație. Aceeași situație are loc și în România, în pofida unei campanii de advocacy de durată, duse de ONG-uri și sindicate pentru ca statul să susțină contribuția pe perioada concediului de creștere și îngrijire a copilului, având ca bază salariul mediu pe economie. În Polonia există o situație similară, însă statul contribuie la fondul de pensii pentru această categorie de persoane, cu o sumă echivalentă cu contribuția celor cu venit minim pe economie.

De menționat, că în majoritatea țărilor care și-au reformat sistemele de pensii, a fost deteriorat substanțial sistemul de protecție pentru perioadele de creștere și îngrijire a copiilor. Prin urmare, atât femeile cât și bărbații care își întrerup activitatea pentru creșterea copiilor vor avea pensii mai reduse.

²⁶ Dimensiunea de gen a reformei pensiilor în Europa Centrală și de Est: Cazurile Republicii Cehe, Poloniei și Ungariei”, realizat de ILO-CEET, 2004

²⁷ “Dimensiunea de gen a reformei pensiilor în Europa Centrală și de Est: Cazurile României și Slovaciei”, realizat de ILO-CEET, 2005

²⁸ Dimensiunea de gen a reformei pensiilor în Europa Centrală și de Est: Cazurile Republicii Cehe, Poloniei și Ungariei”, realizat de ILO-CEET, 2004

4. Speranța de viață și pensiile private

În cadrul pilonului II, contribuțiile individuale ajung într-un cont individual, administrat de furnizori privați. La momentul pensionării, suma acumulată va fi plătită beneficiarilor în rate lunare, până la decesul acestora. Mecanismul prin care se calculează suma lunară, perioada de timp pentru care se vor face plățile lunare, precum și costul acestui sistem de plăți lunare se numesc anuități. Furnizorii de pensii private decid cât de mici sau cât de mari vor fi aceste anuități, utilizând o estimare specială a speranței de viață a fiecărei persoane. Economiiile fiecăruia vor fi împărțite în rate egale, până la sfârșitul vieții, și astfel se va stabili cuantumul fiecărei pensii. Problema este delicată prin faptul că nimeni nu se știe durata de viață a individului. Astfel, la calcularea pensiilor în pilonul II vor fi aplicate estimări ale speranței de viață la vârsta pensionarii.

Există două moduri de calcul: prima metodă utilizează o speranță de viață unică - astfel o femeie și un bărbat care încep să lucreze în același moment, la aceeași vârstă, au același salariu și lucrează același număr de ani vor ajunge să aibă pensii lunare egale; a doua metodă folosește două estimări diferite pentru speranța de viață, una pentru bărbați și alta pentru femei. Prin metoda doua, o femeie care are aceleași venituri și muncește un număr egal de ani cu un bărbat din aceeași generație ar putea primi o pensie cu 20% mai redusă decât acesta²⁹.

Dacă discutăm despre echitate în reforma sistemului de pensii, există însă o serie de argumente care justifică utilizarea primei metode pentru asigurarea unui tratament egal pentru ambele sexe. Un prim argument se referă la existența suprapunerilor privind mortalitatea, la nivel individual. Unele femei mor la o vârstă mai mică decât media speranței de viață a bărbaților, altele – la o vârstă egală cu media speranței de viață a bărbaților. Dacă se vor utiliza speranțe de viață diferite la calculul pensiilor private obligatorii, se vor crea, în mod inevitabil, la nivel individual, învingători și învinși. "Învingători" ar putea fi bărbații care trăiesc mai mult decât speranța de viață medie a femeilor, și care vor avea în acest sistem beneficii totale de pensie mai mari. "Învinse" ar putea fi femeile care mor la o vârstă mai mică decât speranța medie de viață a bărbaților, și care vor avea beneficii totale de pensie mai mici. Din acest punct de vedere, utilizarea unor estimări diferențiate privind speranța de viață, ar putea fi în detrimentul unora și în beneficiul altora.

Un al doilea argument important este că sistemul privat de pensii obligatorii (pilonul II) face parte din sistemul public, chiar dacă este administrat în mod privat, căci statul își obligă cetățenii să intre în acest sistem datorită neputinței de a mai susține sistemul redistributiv. Un sistem public trebuie să se asigure că riscurile sunt preluate și resursele sunt utilizate astfel, încât să asigure o minimă protecție socială împotriva sărăciei la bătrânețe pentru toată populația.

Cel de-al treilea argument este așa-numitul "slippery slope"³⁰ și se referă la utilizarea genului ca criteriu în determinarea speranței de viață. Astfel, dacă nu se folosește o estimare de speranță de viață unică în calculul pensiei private, s-ar putea ajunge la împărțirea societății în diverse grupuri, o situație paradoxală, când nefumătorii ar beneficia de o pensie mai mică, pentru că, în medie, aceștia trăiesc mai mult decât fumătorii sau cetățenii mai bogați să primească pensii mai mici, chiar dacă au cotizat mai mult, pentru că, statistic, trăiesc mai mult decât cei săraci, sau ca pensiile celor care fac parte din

²⁹ "Dimensiunea de gen a reformei pensiilor în Europa Centrală și de Est: Cazurile României și Slovaciei", realizat de ILO-CEET, 2005

³⁰ În traducere "panta alunecoasă"

populația majoritară să fie mai mici pentru că în medie trăiesc mai mult decât minoritățile etnice, sau ca cei care nu suferă de boli cardio-vasculare ori nu au maladii congenitale să primească pensii mai reduse pentru că trăiesc în medie mai mult decât cei care suferă de aceste boli. **În concluzie, în cadrul Pilonului II, o femeie care are aceleași venituri, vârstă și număr de ani de contribuție trebuie să primească o pensie lunară egală cu a unui bărbat aflat în aceeași condiție.**

Problema anuităților unisex implică o coliziune puternică între imperativele comerciale (în medie, pensiile femeilor chiar costă mai mult decât cele ale bărbaților) și obiectivele politicilor publice (tratament egal pentru femei și bărbați, în ceea ce privește pensia). Dacă legislația impune, pur și simplu, rate unisex pentru anuități, fără nici o altă acțiune de prevenire a discriminării, este de așteptat ca administratorii fondurilor private de pensii să caute metode de a evita să aibă femei printre participanți. Își pot promova serviciile, în special, la nivelul bărbaților și/sau pot vinde anuitățile pentru bărbați la prețurile anuităților pentru femei, asigurându-și, astfel, un profit mai mare fără ca, de fapt, să existe beneficii pentru femei sau pentru bărbați. Pentru a asigura o adevărată protecție a pensionarelor, legislația trebuie să adopte reglementări care să prevină discriminarea împotriva femeilor.

Concluzii și Recomandări

În 2013, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei a Republicii Moldova a lansat un dialog public despre necesitatea reformării sistemului de pensii: situația demografică precară, sărăcia printre pensionari, precum și ne-sustenabilitatea sistemului actual de pensii urgentează promovarea acestei reforme. Luând în considerație, că aproximativ 70% dintre pensionari sunt femei, în această notă analitică am încercat să ne axăm pe aspectele de gen ale actualului sistem de pensii și a posibilelor viitoare reforme. Concluzia este că sistemul actual de pensii discriminează femeile care beneficiază de concediu de îngrijire a copiilor și care se pensionează mai devreme din obligații familiale. Orice reformă eventuală a sistemului de pensii trebuie să ia în calcul efectele asupra femeilor vârstnice pentru a nu agrava situația acestei pătri demografice.

De asemenea, trebuie luat în considerare faptul că privatizarea parțială a sistemului public de pensii (introducerea Pilonului II) conduce inevitabil la o pierdere a protecției sociale, în contextul în care deja există o serie de probleme de gen în societate, a căror rezolvare nu constă doar în reformarea sistemului de pensii. Indiferent de reforma aplicată, toate inegalitățile existente între femei și bărbați pe piața muncii, tind să se amplifice după pensionare, într-o perioadă care oricum este caracterizată de un grad mai mare de sărăcie și vulnerabilitate.

Recomandări reieșite din analiza sistemului actual de pensii.

Recomandări:

1. Egalarea tratată a vârstei de pensionare la 62 de ani;
2. Egalarea stagiului de cotizare obligatoriu la 32 de ani;
3. Modificarea metodei de luare în calcul a perioadei de concediu pentru îngrijirea copilului la determinarea cuantumului pensiei: ca bază de calcul să se fie luat venitul mediu lunar asigurat realizat în ultimele 12 luni calendaristice premergătoare lunii nașterii copilului și *nu* salariul minim pe țară;

4. În cazul introducerii Pilonului II de pensii, plata contribuțiilor la pensiile private obligatorii, pentru persoanele aflate în concediu de maternitate și de creștere și îngrijire a copilului să fie susținută din bugetul de stat și să se specifice clar în legislație că se vor utiliza tabele biometrice unisex în calculul actuarial al cuantumului pensiei lunare.